

Polskie górnictwo: od czasów przedhistorycznych do lat 70. XX w.

Autor tekstu: **Kazimierz Nowak**

Niniejszy tekst jest fragmentem książki inż. Kazimierza Nowaka: *Górnictwo, część I*, wydanie drugie poprawione i uzupełnione, Wydawnictwo Śląsk, Katowice 1973.

Historia początków i rozwoju górnictwa polskiego

Początki górnictwa na ziemiach polskich sięgają czasów przedhistorycznych. Najstarsze na naszych ziemiach kopalnie krzemienia w Krzemionkach Opatowskich pochodzą sprzed 15000 lat; ślady tych kopalń odkryto w 1922 r. Kopalnie te składały się z około 1200 szybków rozmieszczonych na obszarze około 20 ha. Głębokość szybków sięgała od 4 do 10 m, a ich wymiary poprzeczne wynosiły od 2,5 do 3 m X 3 do 3,5 m. Szybiki połączone były krótkimi chodnikami o wysokości 0,4 do 1,1 m. Drażąc w kredzie i wapieniu szybiki i chodniki, pierwotni górnicy wyłupywali z ich warstw przyspągowych pasiasty krzemień w kształcie płyt i buł.

Na północnych obszarach Polski wydobywano również sposobem górnictwem jantarem, tj. bursztynem (3000 do 2000 lat p.n.e.). Przypuszcza się, że około 3000 lat p.n.e. w okolicach Inowrocławia istniało już kopalnictwo soli.

Pierwsze wzmianki historyczne o górnictwie polskim odnoszą się do kopalni soli (salin) w Wieliczce. Początkowo prażono sól z solanek czerpanych ze studni. Kiedy zaczęto wydobywać sól sposobami górnictwymi, trudno ustalić, lecz jak wynika z najstarszych dokumentów historycznych, już za czasów Bolesława Chrobrego (992 do 1025 r.) kopano w Wieliczce sól. Zapiski z 1044 r. wspominają także o salinach w Sidzinie, Przegini, Babicach, a z 1198 r. o salinie w Bochni. Saliny w Wieliczce i w Bochni są jedynymi kopalniami, w których eksploatacja trwa bez przerwy od około 900 lat.

Najstarsze wzmianki to górnictwie złota na Dolnym Śląsku pochodzą z 1025 r.

Początki górnictwa srebra i ołowiu w Polsce sięgają 1298 r. i odnoszą się do kopalń sławkowskich w Kieleckiem. Można jednak przypuszczać, że kopalnie te, jak również kopalnie miedzi w Miedzianej Górze pod Kielcami, a także w okolicy Chęcina istniały znacznie wcześniej. Pod Olkuszem istniały już w XIV w. kopalnie błyszczu ołowiu zawierającego srebro. Ze Wzrniek kronikarza Jana Długosza wynika, że kopalnie olkuskie w XV Wiek do doszły do bardzo znacznego rozwoju. Ogólna długość sztolni przeprowadzonych pod Olkuszem wynosiła ponad 30 km. w drugiej połowie XVII w. zarówno kopalnie olkuskie, jak i w Miedzianej Górze, z powodu trudnych warunków eksploatacji i wyczerpywania się bogatych złóż zaczęły upadać, aż Wreszcie na początku XVIII w. zostały unieruchomione.

Dopiero w 1950 roku powstały w Bolesławcu koło Olkusza górnictwo-hutnicze zakłady eksploatacji i przeróbki rud cynkowo-ołowianych.

W XVI w. rozpoczęto eksploatację kruszcu ołowiu na Górnym Śląsku w okolicach Bytomia. Z tych czasów pochodzi pierwsza ustawa górnictwa księcia opolskiego Jana, wydana 8 listopada 1528 r. Podstawą tego dokumentu, znanego w historii jako Ordunek Górny, były staropolskie prawa zwyczajowe. Również książę opolski Jan założył i podniósł do godności wolnego miasta górnictwo osadę Tarnowskie Góry, które stały się kolebką śląskiego przemysłu.

Kolebką górnictwa rud żelaza i hutnictwa było tzw. Zagłębie Staropolskie między Kielcami a Radomiem. Najstarsze ślady górnictwa i hutnictwa żelaza w tym rejonie pochodzą z czasów od VII w. p.n.e. do IV w. naszej ery. Są nimi odkopane stare wyrobiska górnictwa i prymitywne piece do wytapiania żelaza, tzw. dymarki. Na terenie Zagłębia Staropolskiego, a szczególnie wzdłuż Gór Świętokrzyskich, w okresie od XVI do XIX w. istniało około 200 odlewni, zwanych dymarkami, co jest dowodem istnienia w tym czasie wielu kopalń w tym rejonie. Istnieją również w kronikach dolnośląskich z 1148 r. wzmianki o wydobywaniu rud żelaza w Kowarach na Dolnym Śląsku. Od XIV w. rozwija się kopalnictwo rud w okolicach Częstochowy i na Górnym Śląsku. Górnictwo i hutnictwo żelaza, jakkolwiek rozwijało się stale, jednak do końca XVIII w. było bardzo prymitywne. Dopiero wynalezienie maszyn parowych oraz budowa kolei żelaznych, a następnie opalenie wielkich pieców węglem, a później koksem i opracowanie metod produkcji stali spowodowały ogromny rozwój górnictwa — w szczególności w drugiej połowie XIX w.

Kopalnie siarki w Swoszowicach pod Krakowem istniały już w XVI w., a w początkach XVIII w.

zostały uruchomione także w Czarkowej.

Najmłodszą gałęzią górnictwa w Polsce jest górnictwo ropy naftowej i towarzyszącego jej gazu ziemnego. Mimo iż ropa naftowa znana była od dawna, to dopiero wynalezienie przez Ignacego Łukasiewicza w 1853 r. lampy naftowej i sposobu destylacji ropy stało się początkiem kopalnictwa naftowego na Podkarpaciu. Od 1866 r. datuje się w Polsce wydobywanie ropy naftowej na skalę przemysłową. W tym czasie Polska, jako jeden z pierwszych krajów, stosowała wiercenie mechaniczne do drążenia szybów naftowych.

Historia początków rozwoju górnictwa węglowego w Polsce

Na podstawie starych kronik można przypuszczać, że węgiel na terenach Polski był już znany w X w., lecz nie umiano z niego korzystać.

Najstarsze wzmianki o górnictwie węglowym na Dolnym Śląsku spotyka się już w 1336 r. za czasów Bolka II, księcia świdnickiego. Znacznie późniejsze wzmianki z 1659 r. mówią o występowaniu węgla kopalnych pod Tęczynem niedaleko Krakowa. Tam też, jak potwierdziły badania historyczne, powstała najdawniejsza kopalnia węgla kamiennego w Polsce. Węgiel jednak wtedy nie miał dużego znaczenia, gdyż pobliskie lasy dostarczały taniego i łatwo dostępnego materiału opałowego. Na skalę przemysłową rozpoczęto eksploatację węgla kamiennego dopiero w drugiej połowie XVIII w., a mianowicie na Dolnym Śląsku w 1743 r., na Górnym Śląsku w 1748 r., kiedy powstały pierwsze kopalnie w okolicach Rudy i Murcek. Na ten sam okres przypada rozwój górnictwa węglowego w okręgu dąbrowskim i krakowskim (Będzin 1785 r., Jaworzno 1892 r.). Przemysł ten, dzięki ogromnemu bogactwu naszych pokładów węgla, rozwijał się nadzwyczaj szybko, zwłaszcza że wraz z nim rozwijał się hutnictwo i przemysł metalurgiczny.

Rozwój przemysłu górniczego w Polsce Ludowej

W wieku XIX i z początkiem XX w. powstało na ziemiach polskich szereg kopalń, a to dzięki dużym zasobom węgla. Równoległe z rozwojem przemysłu górniczego nastąpił rozwój innych przemysłów, a więc kolejnictwa, hutnictwa oraz elektryfikacji przemysłu, miast i osiedli. Kopalnie ówczesne były w większości własnością kapitalistów zagranicznych, którzy prowadzili niewłaściwą gospodarkę, mając na uwadze osobiste, maksymalne zyski, bez względu na racjonalną gospodarkę złożem. Stan techniczny kopalń stał na niskim poziomie, gdyż większe inwestycje były mniej opłacalne od istniejącej w nadmiarze w Polsce przedwojennej taniej siły roboczej.

Druga wojna światowa doprowadziła do dalszego obniżenia zdolności produkcyjnej kopalń. Okupant hitlerowski prowadził rabunkową gospodarkę złożem, dążąc do maksymalnego wydobycia bez nakładów inwestycyjnych i bez względu na późniejsze skutki techniczno-ekonomiczne takiej eksploatacji oraz nie licząc się z warunkami higieny i bezpieczeństwa pracy górników. W ostatnich dniach drugiej wojny światowej czynione były przez okupanta przygotowania mające na celu zniszczenie kopalń lub ich zatopienie. Zdecydowana jednak postawa górników, którzy z narażaniem życia strzegli swoich zakładów, nie dopuściła do zniszczenia kopalń, zaś natychmiast po wyzwoleniu górnicy sami zajęli się przygotowaniem kopalń do produkcji, zanim kopalnie zostały objęte przez oficjalny zarząd.

Po wyzwoleniu, ustawą z dnia 3 stycznia 1946 r., rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przejął wszystkie kopalnie w Polsce na własność państwa i włączył je do ogólnonarodowej gospodarki socjalistycznej. Rozwój górnictwa odbywał się i odbywa się nadal na zasadach planowego, proporcjonalnego rozwoju gospodarki narodowej, stanowiąc w tej gospodarce decydujące ogniwo dla rozwoju innych dziedzin wytwórczości.

Rozwój górnictwa w Polsce Ludowej wzbogacił mapę gospodarczą Polski o nowe surowce i, co za tym idzie, o nowe kopalnie i całe obszary górnicze.

W minionym 29-leciu Polski Ludowej zostały zbadane, utworzone i zagospodarowane następujące okręgi i kombinaty górnictwa (ROW),

—	Rybnicki	Okręg	Węglowy	(ROW),
—	Okręgi węgla brunatnego: turowski, koniński i inne	okręgi	Węglowy	górnictwa (ROW),
—	tarnobrzeski	okręg	górnictwa	siarkowego,
—	Lubińsko-Głogowski	Okręg	Miedziowy	(LGOM),
—	częstochowski	okręg	rud	żelaza,
—	śląsko-krakowski	okręg	rud	cynkowo-olowiowych,
—	lubaczowski	okręg	wydobycia	gazu ziemnego,
—	przemyski	okręg	wydobycia	gazu ziemnego,

- okręgi soli kamiennej w Kłodawie i Inowrocławiu,
- okręgi przemysłu materiałów budowlanych: kujawski, kielecki i lubelski.

Odkrycie, zbadanie i udokumentowanie wymienionych złóż umożliwiło podjęcie prac związanych z projektem kompleksowego ich zagospodarowania.

W perspektywicznych planach gospodarczych uwzględniono zagospodarowanie nowych okręgów górniczych, w których dokonano odkryć nowych złóż kopalin użytecznych. Będą to w szczególności okręgi:

- złóż węgla kamiennego w rejonie Lublina,
- złóż węgla brunatnego w rejonie Bełchatowa,
- złóż soli polihalitowych w rejonie Zatoki Puckiej,
- złóż gazu ziemnego w rejonie Ostrowa Wielkopolskiego.

Nadal intensywnie rozwijać się będzie, szczególnie korzystna dla naszej gospodarki (duże możliwości eksportu) eksploatacja węgla koksowego w rejonie: rybnickim (kopalnie ROW), gliwickim i wałbrzyskim.

Rybnicki Okręg Węglowy obejmuje miasto Rybnik, powiat rybnicki, powiat wodzisławski oraz gromadę Pawłowice i gromadę Warszowice powiatu pszczyńskiego. Powierzchnia ROW wynosi 1000 km². Rybnicki Okręg Węglowy eksploatuje bogate zasoby węgla kamiennego, zwłaszcza węgla koksowego. Od 1952 r. w Rybnickim Okręgu Węglowym oprócz rozbudowy i modernizacji starych kopalń wybudowano szereg nowoczesnych zakładów górniczych, na które wydatkowano ponad miliard złotych. Docelowe wydobycie nowo wybudowanych kopalń wyniesie średnio 11 tys. ton na dobę z jednej kopalni.

Równocześnie z budową nowych kopalń rozwija się na obszarze ROW budownictwo mieszkaniowe, budowa nowych szkół oraz obiektów socjalnych. Budowa Rybnickiego Okręgu Węglowego i jego kompleksowe zagospodarowanie jest znane w całym świecie jako wzorcowe.

W niedalekiej przyszłości nastąpi rozwój **lubelskiego okręgu węglowego**. Obecnie prowadzone są prace i badania dla udokumentowania zasobów węgla oraz opracowywany jest plan kompleksowego zagospodarowania okręgu. Złoża węgla w tym rejonie rozciągają się między Lublinem i Włodawą; zasoby ich ocenia się na 20,5 mld ton.

Podkreślić należy, że w minionym 29-leciu nastąpiła w szerokim zakresie rozbudowa i modernizacja istniejących kopalń węgla. Górnictwo, w szczególności górnictwo węglowe, wniosło duży wkład w budowę i rozbudowę kraju, w budowę socjalistycznej gospodarki kraju oraz coraz lepsze zaspokajanie potrzeb ludności.

Węgiel kamienny

Wyrazem rozwoju przemysłu węglowego w okresie powojennym, a zarazem ilustracją pracy kopalń, jest przede wszystkim ich produkcja. Wydobycie w roku 1946 wynosiło około 47 mln ton, a w roku 1971 — 145,3 mln ton. Pozwoliło to Polsce na zajęcie piątego miejsca w świecie i trzeciego miejsca w Europie, po Związku Radzieckim i Wielkiej Brytanii. W okresie powojennym do roku 1971 wydobyliśmy 2485 mld ton węgla kamiennego. Eksport węgla kamiennego, brunatnego i koks od chwili wyzwolenia wyniósł 742 mln ton, a w roku 1971 — 30,7 mln ton. Plan rozwoju wydobycia węgla zakłada, że wydobycie węgla w roku 1975 wyniesie 167 mln ton, a przyrosty wydobycia w planie 5-letnim od 1972 r. sięgać będą 5,5 do 6 mln ton rocznie.

Zasoby węgla w Polsce są bardzo duże: zasoby całkowite, czyli tzw. zasoby geologiczne, do głębokości 1000 m w pokładach grubości 0,5 m ocenia się na 155 mld ton (nie wliczając w to zasobów węgla w okręgu lubelskim).

W celu zabezpieczenia potrzebnego wzrostu wydobycia, niezależnie od rozbudowy i modernizacji istniejących starych kopalń, wybudowano w Polsce Ludowej 16 nowych kopalń: Julian, Ziemowit, Lenin, Kościuszek, Nowa, Nowy Wirek, Porąbka, Mszana, Szczygłowice, Moszczenica, Jastrzębie, Halemba, Staszic, Jan, Zofiówka, Borynia i Pniówek. W budowie znajdują się kopalnie: Swierklany, Anna Płd. i Śląsk II.

Budowa nowych kopalń oraz rozbudowa innych obiektów (zakłady wzbogacania węgla, lampiarnie, łaźnie itp.) pozwoliła na stworzenie 70 tys. nowych stanowisk pracy, co ma bardzo duże znaczenie w związku z wchodzeniem młodego pokolenia w wiek produkcyjny.

Stały wzrost wydobycia uzyskiwany był nie tylko dzięki budowie nowych kopalń, lecz również przez wprowadzanie bardziej wydajnych systemów wybierania, stosowanie nowoczesnych maszyn do urabiania oraz nowych form organizacji pracy. W roku 1970 za pomocą maszyn wybrano 83,2% wydobytego węgla, a mechanicznie załadowano 75,4% węgla. W roku 1975 przewiduje się, że

wskaźnik mechanicznego ładowania wyniesie 81%, a wskaźnik mechanicznego urabiania węgla w przodkach wybierkowych wzrośnie do 100%. Przewiduje się też dalszą automatyzację procesów produkcyjnych w górnictwie. W roku 1968 uruchomiono już pierwszą zautomatyzowaną kopalnię Jan. Przewodniczącym zespołu koordynacyjnego budowy tej najnowocześniejszej w Europie kopalni był Wicepremier Rządu PRL i Minister Górnictwa i Energetyki [mgr inż. Jan Mitrega](http://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Mitr%C4%99ga) (http://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Mitr%C4%99ga). Kopalnia ma charakter produkcyjno-doświadczalny. W kopalni tej doświadczeniom podlega najnowsza technika w jej kompleksowym ujęciu.

Kopalnia Jan jest wyposażona w najnowsze urządzenia (wszystkie produkcji krajowej). Wypróbowywane są w niej najnowsze krajowe maszyny i nowe formy produkcji. Szczególnie godny podkreślenia jest fakt, że obok prowadzenia w jak najszerszym pojęciu doświadczeń, kopalnia daje w pełni opłacalną produkcję węgla. Eksploatowane są pokłady węgla grubości 1,20 do 1,70 m systemem ścianowym z zawalem stropu. Jest to zautomatyzowana ściana wydobywczą typu ASI-II (Zautomatyzowana Ściana Izotopowa), w skład której wchodzi: zmechanizowana obudowa (przesuwająca się automatycznie pod wpływem impulsów elektrycznych nadawanych przez przesuwający się w ścianie kombajn), kombajn węglowy oraz przenośnik ścianowy. Układ całkowitej automatyzacji ściany zapewnia samoczynną pracę wszystkich urządzeń ścianowych, w tym automatyczne przesuwanie obudowy, automatyczną regulację prędkości kombajnu, przesuwanie przenośnika i automatyczną kontrolę stanu innych urządzeń w ścianie. [1]

Fot. ZYGMUNT WIECZOREK

Fidel Castro odwiedził Kopalnię Jan w 1972 roku. 9 czerwca 1972 pisała o tym „Trybuna Robotnicza”: „Do kopalni Jan w Katowicach tow. Fidel Castro przybywa w galowym mundurze Honorowego Górnika PRL. Dyrektor kopalni tow. Andrzej Marcinkiewicz zaprasza gości do centrum zarządzania kopalnią. Tow. Fidel Castro

zajmuje miejsce przy stole dyspozytorskim. Szczegółowych informacji nt. całkowicie zautomatyzowanej kopalni, w której zarządzanie i produkcja odbywają się na zasadach skomputeryzowanego systemu, udziela główny inżynier d/s naukowo-badawczych tow. Władysław Perkowski. Tow. Fidel Castro z zainteresowaniem słucha wyjaśnień, a następnie stawia szereg pytań na temat funkcjonowania systemu. (...) Na pożegnanie gości kubańskich przedstawiciel załogi kopalni Jan wręcza sekretarzowi KP KPK herbarz miast śląskich wykonany z węgla". Czyt. więcej: [Kopalnia Doświadczalna Jan — czyli o tym jak Fidel Castro na Nikiszowiec zawitał!](http://nasz-janow.blogspot.com/2014/06/kopalnia-doswiadcza-lna-jan-czyli-o-tym.html) (<http://nasz-janow.blogspot.com/2014/06/kopalnia-doswiadcza-lna-jan-czyli-o-tym.html>)

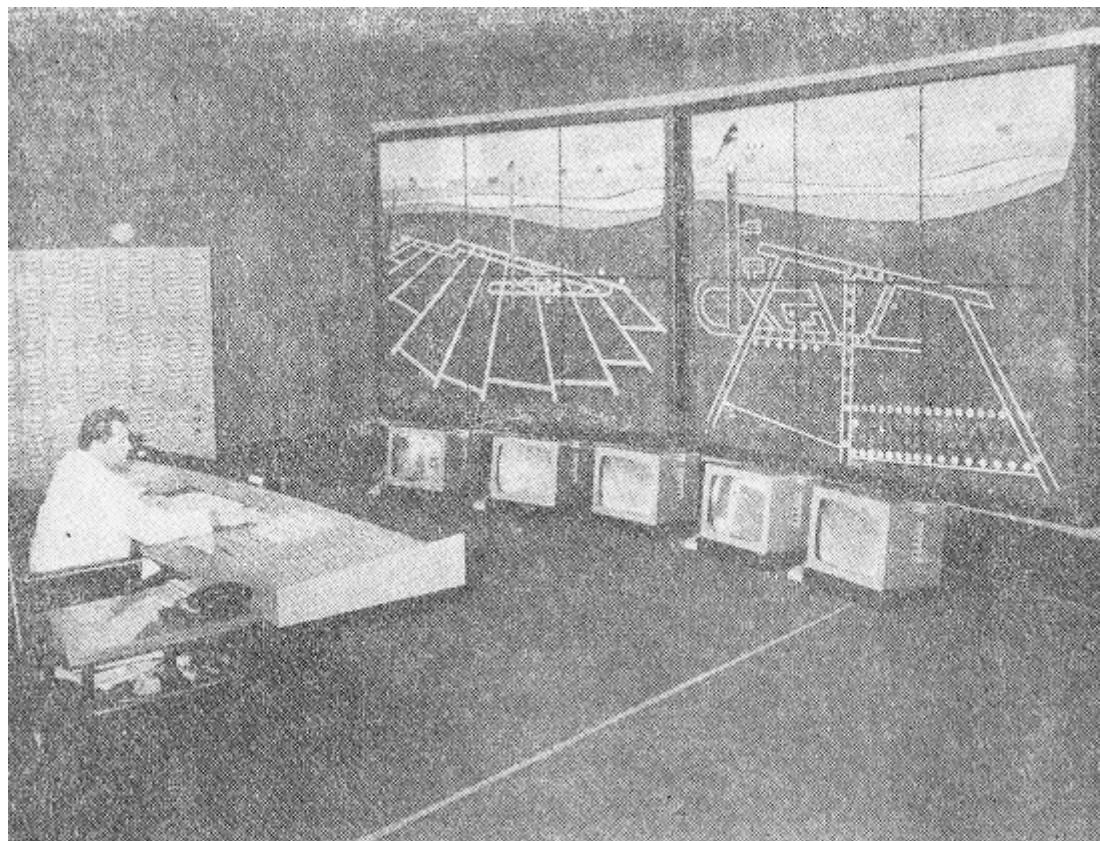
Do kierowania przebiegiem procesów technologicznych i kontroli parametrów bezpieczeństwa pracy służy „Centrum Zarządzania Kopalnią”, wyposażone w następujące urządzenia:

- urządzenia kontroli i sterowania procesami technologicznymi,
- urządzenia kontroli ruchu załogi,
- blok automatycznego przetwarzania danych oparty na systemie teletransmisji danych z kopalni do maszyny cyfrowej.

Maszyna cyfrowa zainstalowana jest w Ośrodku Obliczeniowym i przesyła wyniki do teletransmitora zainstalowanego w kopalni. W celu obserwacji kontroli pracy urządzeń wyciągowych oraz ruchu załogi zainstalowane są na nadszybiu i w podszybiu kamery telewizji przemysłowej. Umożliwiają one kontrolę załadunku i wyładunku urządzenia skipowego i obserwację wsiadania i wysiadania załogi do klatki szybowej. Kamery telewizji przemysłowej zainstalowane są również w punkcie podziału załogi na dole w kopalni, co pozwala na obserwacje tablicy ruchu załogi. Kamery znajdują się także u wejścia głównego kopalni, umożliwiają więc obserwację ruchu załogi od momentu wejścia pracownika na teren kopalni.

Kamery przekazują obraz na ekrany monitorów kontrolnych zainstalowanych w Centrum Zarządzania.

Tak więc Zautomatyzowana Doświadczalna Kopalnia Jan służy rozwojowi najnowszej myśli techniki górniczej.

Centrum Zarządzania kopalnią w kopalni Jan

Stosowanie w szerokim zakresie naukowych metod organizacji pracy oraz mechanizacji pozwoliło nie tylko na zwiększenie wydobywania, lecz i wydajności pracy; w roku 1970 wydajność wynosiła 2555 kg na pracownika zatrudnionego na dole, a wydajność ogólna wynosiła 1723 kg na pracownikodniówkę, co pozwoliło nam na zajęcie jednego z czołowych miejsc w Europie.

Osiągnięciom produkcyjnym górnictwa towarzyszyła wzrastająca z roku na rok poprawa stanu bezpieczeństwa i higieny pracy. Dzięki olbrzymim inwestycjom na bezpieczeństwo pracy, wskaźniki wypadkowosci w naszym górnictwie są jednymi z najniższych w porównaniu ze wskaźnikami górnictwa światowego.

Zanotowany w Polsce Ludowej rozwój górnictwa węgla kamiennego nie byłby możliwy bez odpowiednio wykwalifikowanej kadry górniczej. Rząd i Partia dużą uwagę poświęciły rozwojowi górniczego szkolnictwa wyższego i średniego. Nastąpiła dalsza rozbudowa Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, w 1950 r. utworzono Wydział Górniczy przy Politechnice Śląskiej w Gliwicach, a w roku 1968 utworzono filie tegoż wydziału w Rybniku i Dąbrowie Górniczej. Rozwinięta została także sieć szkół górniczych na poziomie średnim (technika górnicze). Utworzono liczne górnicze szkoły zasadnicze, powołano do życia ośrodki szkolenia zawodowego.

W celu umożliwienia zdobycia wykształcenia średniego i wyższego pracownikom górnictwa, a więc ludziom związanym od dawna z tym zawodem i mającym duże doświadczenie praktyczne, utworzono studia wieczorowe, zaoczne i eksternistyczne przy szkołach średnich i wyższych uczelniach górniczych.

Państwo Ludowe, doceniając doniosłe znaczenie górnictwa dla socjalistycznej gospodarki narodowej oraz ciężkie warunki pracy w górnictwie, przyznało górnikom szczególne przywileje pod nazwą Karty Górnika. Karta ta zapewniła pracownikom górnictwa specjalne prawa honorowe (stopnie górnicze), korzystny wymiar urlopów oraz specjalne wynagrodzenie kwartalne. Karta jest wyrazem uznania Rządu PRL dla ofiarnej pracy górników.

Węgiel brunatny

W okresie międzywojennym Polska nie rozporządzała złożami węgla brunatnego o większym znaczeniu gospodarczym, dlatego też nie odgrywał on większej roli jako surowiec paliwowo-energetyczny. Zmiana jednak nastąpiła po odzyskaniu Ziemi Zachodnich, na których to terenach znajdują się znaczne złoża węgla brunatnego, którego eksploatacja była już w pewnym stopniu rozwinięta i wymagała dalszej kontynuacji. Władza Ludowa należycie oceniła znaczenie węgla brunatnego dla gospodarki krajowej i stworzyła odpowiednie warunki oraz środki dla rozwoju tej gałęzi górnictwa. Dalszy jej rozwój nastąpił po odkryciu nowych złóż węgla brunatnego (np. w Koninie), a w perspektywie i w rejonie Bełchatowa. Zasoby węgla brunatnego są korzystnie rozmieszczone na obszarze naszego kraju. W powiązaniu z zakładami energetycznymi, hutami aluminium, a w przyszłości z zakładami chemicznymi przyczynić się to może do bardziej równomiernego rozwoju gospodarczego poszczególnych rejonów kraju. Zasoby bilansowe łącznie z zasobami perspektywicznymi węgla brunatnego ocenia się na około 10 mld ton. Wydobywanie węgla brunatnego w 1970 r. wynosiło 32,8 mln ton. Planowane na rok 1975 wydobywanie ma wynieść 36,6 mln ton.

W okresie powojennym wybudowane zostały cztery kopalnie odkrywkowe: Konin, Pątnów, Turów II i Adamów. Pozwoli to w przyszłych latach łącznie z rozbudową istniejących kopalń na kilkukrotny wzrost wydobywania — obecnie planuje się rozbudowę kopalń w rejonie Bełchatowa.

Złóża siarki

Złóża siarki w Polsce należą do najbogatszych w świecie.

W roku 1956 rozpoczęto budowę kopalni odkrywkowej siarki na złożu w Piasecznie, a w 1958 — kombinatu w Tarnobrzegu. W roku 1966 rozpoczęto również eksploatację siarki metodą podziemnego wytopienia. Jest to tzw. eksploatacja otworowa. Sposób ten jest tańszy od eksploatacji odkrywkowej, gdyż zbędne jest zdejmowanie skał nadkładowych. Konieczne jest zastosowanie odpowiednich prac wiertniczych dzięki doprowadzeniu do złoża dużej ilości gorącej wody i powietrza to dużym ciśnieniu, płynna siarka z bańkami powietrza wypływa na powierzchnię.

W roku 1970 produkcja rudy siarki wynosiła 4031 tys. ton, a siarki elementarnej 2684 tys. ton, w tym 1869 tys. ton uzyskano metodą podziemnego wytopienia.

Wobec zwiększenia udokumentowanych zasobów rudy siarki w stosunku do 1961 r., zapotrzebowanie na ten surowiec w kraju będzie w pełni zaspokojone i pozwoli na dalszy eksport tego cenowego surowca, potrzebnego m.in. do produkcji kwasu siarkowego i rozwoju przemysłu

chemicznego.

Rudy miedzi

Cechszyńskie złoża pokładowe rud miedzi, występujące na Dolnym Śląsku w Niecce Zewnętrznosudeckiej oraz w strefie przedsudeckiej, mają dużą wartość przemysłową. Niecka Zewnętrznosudecka składa się z dwóch lokalnych niecek: Złotoryjskiej i Grodzieckiej, zwanych starym okręgiem miedziowym. w Niecce Złotoryjskiej czynne są dwie kopalnie: kopalnia Nowy Kościół, której budowę rozpoczęto w 1949 r., oraz kopalnia Lena, która, poprzednio zatopiona, rozpoczęła wydobywanie w 1950 r. w Niecce Grodzieckiej istnieje kopalnia Konrad-Lubichów, która rozpoczęła wydobywanie w 1962 r. W 1956 r. odkryto nowe złoża miedzi w strefie przedsudeckiej, przeszło dwukrotnie bogatsze od złóż w starym rejonie miedziowym, co spowodowało budowę nowych dużych kopalń miedzi i zakładów przerobczych oraz zagospodarowanie nowego okręgu, znanego jako Legnicko- -Głogowski Okręg Miedziowy (LGOM). Od 22 lipca 1968 r. rozpoczęły eksploatację nowo wybudowane kopalnie miedzi Lubin i Polkowice, w budowie znajduje się obecnie kopalnia Rudna.

Miedź ma ogromne znaczenie dla gospodarki narodowej. Miedź tzw. elektrolityczna jest jednym z droższych produktów w świecie, na który zapotrzebowanie wciąż rośnie; w związku z tym przewidziana jest dalsza rozbudowa LGOM (kopalni i zakładów przerobczych i hut).

Rudy żelaza

Baza surowcowa górnictwa rud żelaza jest zlokalizowana głównie w rejonie częstochowskim, na obszarze ciągnącym się od źródeł Warty aż po Wieluń. Ruda w postaci syderytu ilastego zawiera 30 do 34% Fe. Syderyt ilasty o zawartości 26 do 31% Fe znajduje się również w okolicach Stąporkowa i Starachowic. W okresie międzywojennym stosunkowo skromne rozpoznanie geologiczne ograniczało się do rejonu częstochowskiego. W okresie powojennym w wyniku intensywnych poszukiwań geologicznych doprowadzono do odkrycia nowego złoża rudy żelaza w okolicach Łęczyca-Sierpów, gdzie uruchomiono nowe kopalnie tworzące Łęczycki Okręg Górnictwa Rud Żelaza.

Po wyzwoleniu zostało uruchomionych zaledwie 7 kopalń (z 18), gdyż pozostałe były zatopione i zdewastowane przez okupanta. W okresie powojennym powstało 20 kopalń rud żelaza.

Wydobywanie rud surowych do roku 1980 ma wzrosnąć do ok. 9 mln ton. Rozwój ten przyczyni się do zrealizowania postulatu, aby zapotrzebowanie hutnictwa było pokryte w 30% przez rudy krajowe.

Rudy cynku i ołowiu

Występują one na obszarze śląsko-krakowskim, Gór Świętokrzyskich i na Dolnym Śląsku. Przemysłowe zasoby złóż cynku występują między Tarnowskimi Górami i Bytomiem na zachodzie a Zawierciem, Olkuszem i Krzeszowicami na wschodzie. W okresie międzywojennym w Polsce nie prowadzono poważniejszych prac poszukiwawczych. Dopiero po wyzwoleniu w wyniku wieloletnich prac poszukiwawczych odkryto nowe złoża w kopalni Bolesław, w rejonie Chrzanów-Trzebieńka-Balin oraz w rejonie Olkusza. W okresie powojennym zbudowano tam trzy nowe kopalnie: Bolesław, Trzebieńka i Chrzanów. W związku ze stopniowym wyczerpywaniem się złóż cynkowo-ołowiowych w Niecce Bytomskiej, zakładany planami perspektywicznymi przyrost produkcji rud cynkowo-ołowiowych jest związany z dalszą budową nowych zakładów górniczych w rejonie olkuskim i zawierciańskim, gdzie obecnie budowana jest nowa kopalnia Pomorzany. W związku z zamierzoną rozbudową rejonu olkuskiego i zawierciańskiego wydobywanie rud cynkowo-ołowiowych ma osiągnąć 6 mln ton w roku 1980.

Wydobywanie rud cynku stawia Polskę pod względem wydobycia na siódmym miejscu w świecie.

Ropa naftowa

W chwili wyzwolenia Polski przemysł naftowy był zdewastowany rabunkową gospodarką okupanta oraz zniszczony przez działania wojenne. Wynikiem nakładów inwestycyjnych jest stały wzrost produkcji ropy, gazu ziemnego i gazoliny. Produkcja ropy w 1970 r. wynosiła 424 tys. ton, a gazu ziemnego 5182 mln m³.

Do roku 1980 planuje się dalszy wzrost produkcji ropy naftowej i gazu ziemnego.

Prowadzone są również intensywne poszukiwania w celu odkrycia nowych złóż. W latach 1956

do 1962 odkryto nowe pola gazowe w rejonie Lubaczowa, Przemyśla, Jarosławia, Dąbrowy Tarnowskiej, w rejonie Ostrowa Wielkopolskiego oraz złoża ropne w rejonie Mielca i pierwsze złożo ropy naftowej w strefie przedludeckiej (Rybaki).

W czasie poszukiwań ropy naftowej znaleziono nowe bogate złoża gazu ziemnego. Dzięki wzrostowi produkcji gazu ziemnego szczególnie w Lubaczowskim Okręgu Gazowym i Przemyskim Okręgu Gazowym można zasilać gazem kombinaty chemiczne w Tarnowie i w Puławach, hutę im. Lenina w Nowej Hucie oraz huty Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego (GOP), co w konsekwencji umożliwiło poprawę procesów cieplnych, a w efekcie pozwoliło na podwyższenie produkcji. Umożliwiło to również intensywną gazyfikację miast.

Złoża soli

Polska posiada bogate złoża soli kamiennej i soli potasowych, co ma wielkie znaczenie dla naszego kraju, gdyż sól kamienna jest nie tylko artykułem konsumpcyjnym, ale również ważnym surowcem chemicznym, a sole potasowe służą do produkcji nawozów sztucznych dla rolnictwa. Nowo odkryte złoża soli polihalitowych w Zatoce Puckiej spowodują dalszy rozwój górnictwa soli w Polsce.

Znaczny rozwój osiągnęło również w PRL górnictwo surowców mineralnych oraz górnictwo odkrywkowe surowców budowlanych.

Dość pobieżnie dokonany przegląd rozwoju górnictwa wyraźnie nie wykazuje, że dzięki planowej gospodarce, dzięki trosce Rządu oraz Partii to rozwój gospodarki narodowej zamykamy nasze 29-letnie wynikiem nie notowanymi dotychczas w historii Polski.

Znaczenie przemysłu węglowego

Gospodarka wszystkich nowoczesnych państw, również i Polski, jest w bardzo znacznej mierze uzależniona od bazy paliwowo-energetycznej. To, że Polska ma duże zasoby węgla kamiennego i brunatnego, przy małych na ogół ilościach innych surowców paliwowych, powoduje, że węgiel jest podstawowym źródłem paliwa dla gospodarki narodowej. Z opracowań naukowych, technicznych i ekonomicznych opublikowanych w ostatnim okresie wynika, że węgiel przez wiele jeszcze lat pozostanie w Polsce podstawowym źródłem energii. Również coraz bardziej rośnie znaczenie węgla jako zasadniczego surowca dla przemysłu chemicznego. Poza tym węgiel jeszcze przez długie lata stanowić będzie ważny element naszego eksportu.

Znaczenie gospodarcze węgla wiąże się nierozdzielnie z rozwojem Państwa Ludowego. W pierwszym okresie odbudowy naszego Państwa węgiel stanowił jedyne źródło dopływu dewiz potrzebnych na zakup maszyn i urządzeń dla odbudowującego się przemysłu, a także na zakup żywności. Odbudowujący się kraj i przemysł pozwoliły z biegiem czasu na bardziej wszechstronne wykorzystanie węgla niż w pierwszych wspomnianych latach odbudowy i rozbudowy potencjału gospodarczego Polski Ludowej.

Obecnie węgiel służy różnym użytkownikom, spośród których najważniejszą grupę stanowi: energetyka, metalurgia i chemia. Przez energetykę rozumieć należy wytwarzanie prądu elektrycznego i opał palenisk. Intensywna zatem elektryfikacja naszego kraju i przemysłu odbywa się więc na bazie węgla. Należy również mieć na uwadze, że węgiel w Polsce jest nie tylko podstawowym środkiem energetycznym, ale i podstawowym paliwem (opalem).

W metalurgii istotne znaczenie ma koks. W nowoczesnych instalacjach wielkopiecowych na wytopienie 1 tony surówki zużywa się 600 kg koksu, a z 1 tony węgla uzyskuje się 750 kg koksu.

Podczas przetwarzania niektórych gatunków węgla na koks uzyskuje się takie węglowodory, jak: gaz, smołę, amoniak, benzol, które stanowią podstawę dla wielkiej chemii. Z produktów tych otrzymuje się w wyniku złożonych procesów technologicznych wiele różnych produktów chemicznych, jak barwniki anilinowe, materiały wybuchowe, środki lecznicze, masy plastyczne, nawozy sztuczne, lakiery, benzynę syntetyczną, włókna syntetyczne i wiele innych produktów przemysłu chemicznego. Nie można tutaj pominąć znaczenia gospodarczego węgla brunatnego. Węgiel brunatny, poza opalem, jest również cennym surowcem do produkcji elektrod, do wytwarzania benzyny, olejów przemysłowych, mas plastycznych, czyli jest również tak samo wartościowym surowcem chemicznym jak i węgiel kamienny.

[Graficzna ilustracja pokazująca znaczenie węgla w gospodarce](http://racjonalista.pl/xpliki/znaczeniewegla.jpg)
(<http://racjonalista.pl/xpliki/znaczeniewegla.jpg>)

Przypisy:

[1] [Kopalnia Jan, Polska Kronika Filmowa, 1969](#)

(Publikacja: 09-08-2014 Ostatnia zmiana: 10-08-2014)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9713) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,9713>)

Contents Copyright © 2000-2012 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2012 Michał Przech

Właścicielem portalu Racjonalista.pl jest Fundacja Wolnej Myśli.

Autorem portalu jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie elementy tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl